

6. Костючков С. К. Нейрокогнітивний хакинг як елемент дестабілізаційної змії у контексті сучасної гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2020. №30. С. 161–169.

7. Моль А. Социодинамика культуры. М.: Прогресс, 1973. 407 с.

Поліщук І. Є.

Херсонський державний університет

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19 (ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІДЕЙ МІШЕЛЯ ФУКО)

Пандемія Covid-19 зруйнувала звичний перебіг життя багатьох людей, порушила усталені форми політичної, економічної та соціокультурної діяльності людства. Вона викликала величезну тривогу та страх. Цей стан був зумовлений, зокрема, постійною ретрансляцією твердження, що повернення до попереднього життя є неможливим. Питання, котрі у величезній кількості актуалізувала пандемія, потребували відповіді. Суспільство вимагало їх передусім від науковців, котрі упродовж ХХ століття утвердили поруч з релігійними діячами своє право на визначення шляхів суспільного прогресу. Звичайно на перший план вийшли природознавці, які пояснювали природу вірусів, особливості їх життєдіяльності, необхідність протиепідеміологічних заходів. Біологи відчували запит з боку суспільства і активізували свою медійну діяльність, а також прискорили наукові розробки.

Філософи також спробували запропонувати суспільству власне розуміння перебігу пандемії та її наслідків для майбутнього людства. У центрі уваги постали проблеми взаємин держави та суспільства, прав людини та можливості їх обмеження заради суспільного блага, взаємозв'язок між політикою та медициною, пандемією та соціальною нерівністю.

У цьому контексті особливої уваги набує біополітика. Видатний представник філософії постмодернізму Мішель Фуко першим вжив цей термін у циклі своїх лекцій «Треба захищати суспільство» (1975-1976 рр.). У роботі «Воля до знання.

Історія сексуальності. Том перший», а також циклах лекцій «Безпека, територія, населення» та «Народження біополітики» (1976-1979 рр.) він сформулював власну соціально-філософську концепцію біополітики. Поняття «біополітика» у Мішеля Фуко позначає такий тип державної політики, що «враховує процеси життя та починає контролювати й змінювати їх» [1, с. 86].

На його думку, у II половині XIX століття відбувається зміна політичної парадигми влади. Право влади змусити людину померти чи дозволити їй жити було змінено на примус жити та право померти [2, с. 261]. Звідси дискусія стосовно легалізації евтаназії або ж заборона смертної кари запроваджена усіма країнами, котрі є членами Ради Європи.

Починаючи з XVII століття індивід прагне відділити себе від суспільства і поступово утвердити непорушність своїх природних прав у відносинах з державою. Це супроводжується необхідністю утвердження нового типу влади, ідеологією якої є встановлення контролю над суб'єктом [3, с. 53]. Людина повинна бути дисциплінованою, а тому потрібен тотальний контроль та нагляд над нею. У II половині XIX століття людина для влади вже перестає бути суб'єктом і постає живою істотою. Це робить можливим появу біополітики. Таким чином, якщо раніше держава прагнула контролювати людей з метою отримання економічної користі, то тепер вона починає впливати на функціонування населення як живих істот. Мішель Фуко аналізує три напрями біополітичної влади. Для першого важливим є питання відтворення населення та тривалості його життя. Саме цей напрям пов'язаний із наданням медичних послуг, боротьбою з епідеміями, гігієною. Другий напрям пов'язаний із питаннями втрати індивідами можливості активної соціальної діяльності (старість або інвалідність). Для цього упродовж XX століття у багатьох країнах світу було запроваджено пенсійне та соціальне забезпечення. Третій напрям біополітики звертає увагу на створення безпечного середовища у якому живуть індивіди. Для реалізації біополітики потрібно спочатку вивчити усі можливі форми «нормальності», а потім закріпити дозволені з них у вигляді правових норм [2, с.

263]. Можна стверджувати, що ідеї Мішеля Фуко сформульовані у 1970-х знайшли своє втілення під час пандемії. Це можна побачити на кількох прикладах.

По-перше, уряди багатьох країн оголосили, що збереження життя громадян є головною метою карантинних заходів і будь-які економічні або політичні втрати є прийнятними заради цієї мети. Таким чином, саме статистика кількості померлих та хворих є доказом ефективності чи неефективності політики країни. Принцип «примусити жити або дозволити померти» набуває тут особливого значення. Уряд не дозволяє громадянам покластися на власну вдачу, імунітет, фаталізм, а примушує їх носити маски, дотримуватись соціальної дистанції або самоізоляції. Запровадження обмежень для невакцінованих громадян пояснюється турботою за їх життя і здоров'я. Інтереси уникнення надмірної смертності для населення превалюють над особистими інтересами індивіда. Для влади головним є не примусити громадян виконувати встановлені карантинні обмеження, а зробити так, що ці обмеження дозволили подолати епідемію з найменшими втратами серед населення.

По-друге, у зв'язку з тим, що населення заради перемоги над епідемією, обмежується у сфері економіки (припинення активної підприємницької діяльності, заборона виходу на роботу у наслідок локдаунів), держава відповідно до другого напрямку біополітики, запропонованого Мішелем Фуко, запроваджує механізм соціальної підтримки. Він в окремих випадках нагадує реалізацію ідеї «безумовного базового доходу».

По-третє, пандемія показала, що немає одного єдиного шляху організації суспільного життя, кожна країна намагається врахувати свої особливості при запровадженні карантинних обмежень. Отже, маємо співіснування різних типів «нормальності» (за Фуко), які конкурують між собою і поступово законодавчо закріплюються як на національному рівні так і у рамках регіональних союзів (рекомендації Європейської комісії). У Європі ми маємо «шведську модель» (держава обирає шлях формування колективного імунітету без жорстких обмежень для населення), «британську модель» (проміжна між шведською та

загальноєвропейською), «загальноєвропейська модель» (держава шляхом жорстких карантинних заходів та вакцинації намагається обмежити поширення хвороби). Пандемія продовжується і разом з нею змінюються законодаві норми, котрі закріплюють «нову нормальність».

Окремо можна зупинитися на ідеї Мішеля Фуко стосовно «державного расизму», який шукає зовнішніх та внутрішніх ворогів, які загрожують існуванню населення. У біополітичному вимірі він постає у формулі: «якщо ти хочеш жити, то треба щоб інший помер» [1, с. 88]. Цей державний расизм яскраво проявився на початковому етапі пандемії, коли країни блокували вивезення медичних засобів та лікарських препаратів за кордон, заможні країни викупували вакцини. Навіть, зараз на думку ВООЗ, головним викликом є не поява нових штамів вірусу, а нерівний доступ до вакцин для різних країн світу.

На цих прикладах ми можемо побачити, що ідеї біополітики Мішеля Фуко набувають наразі особливої актуальності і потребують подальшого дослідження.

Література:

1. Марченко А. В. Біополітика як технологія реалізації влади на макрорівні у філософському дискурсі М. Фуко. *Гілея*. 2019. Вип. 146 (№ 7). Ч. 2. Філософські науки. С. 86 – 89.
2. Самовольнова О. В. Социально-философский анализ основных концепций биополитики : М. Фуко, Дж. Агамбен, А. Негри. *Вестник РГГУ Серия : Философия. Социология. Искусствоведение*. 2017. № 4 – 2 (10). С. 261 – 271.
3. Яркеев А. В. Концепция биополитики и её генеалогия. *Научный журнал «Дискурс-Пи»*. 2020. № 1 (38). С. 50 – 59.

Червона Л.М.

Інститут вищої освіти НАПН України

ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Технологічні, соціальні та культурні зміни в глобалізованому світі ХХІ століття мають потужний, і не завжди позитивний, вплив на різні сфери людського існування. На думку відомого німецького філософа минулого століття Г.Йонаса,